

Trinitatis Kirkeplads (1984)
i København, tegnet af
Sven-Ingvar Andersson
og Steen Høyer sammen
med Inger og Johannes Exner.
Foto Lisbeth Brorsen

LISBETH BRORSEN

Fredning af landskabsarkitektoniske værker – hvad kan fredes?

De sidste år er det lykkedes at få fredet en række væsentlige landskabsarkitektoniske værker. Men der er også eksempler på, at fredningsforslagene er kommet for sent, aldrig er blevet formuleret eller at modstanden har været for stor.

Lovgrundlag

Landskabsarkitektoniske værker kan være fredet enten i henhold til bygningsfredningsloven eller i henhold til naturbeskyttelsesloven. De her omtalte fredninger er fredet i henhold til bygningsfredningsloven.

Bygningsfredningsloven, der er fra 1918, er løbende blevet justeret, og med lovændringen i 1979 blev det muligt også at frede de fredede bygningers umiddelbare omgivelser, hvis de udgjorde en del af den samlede beskyttelsesværdige helhed. Det fremgår dog af lovbemærkningerne, at bestemmelsen kun kan anvendes på begrænsede arealer. Det gælder videre, at bestemmelsen kun kan anvendes for at sikre en kulturhistorisk eller arkitektonisk helhed.

Med lovændringen i 1997 blev aldersgrænsen for en fredning ændret fra 100 år til 50 år, dog stadig med mulighed for at også yngre anlæg kan fredes, når det er begrundet i deres fremragende værdi eller i andre særlige omstændigheder.

Tilbage var de landskabsarkitektoniske værker, som ikke knyttede sig til en bygning, eller som knyttede sig til en bygning, der ikke var fredningsværdig. Med en ændring af loven i 2010 blev det muligt også at frede de såkaldte 'selvstændige landskabsarkitektoniske værker', dvs. landskabsarkitektoniske værker, som ikke er knyttet til en fredet bygning.

LISBETH BRORSEN · arkitekt maa

Det fremgår af lovbemærkningerne, at der ved et selvstændigt landskabsarkitektonisk værk skal forstås et menneskeskabt arkitektonisk værk i landskabet. En bevidst formet og planlagt konstruktion eller installation bestående enten af artsbestemt, specifik vegetation og naturmaterialer alene, eller af forarbejdede, bestandige materialer, som er formet eller installeret i et landskab eller byskab. Der kan være tale om en enkeltstående skulpturel genstand eller andre kunstneriske installationer, som er projekteret og udført som et selvstændigt virkemiddel eller med henblik på at give landskabet eller byskabet et kunstnerisk udtryk. Der kan også være tale om et anlæg med bygninger, hvor bygningerne er underordnede det landskabsarkitektoniske udtryk, men hvor helheden mellem bygninger og det landskabsarkitektoniske greb fremstår som en helhed eller et samlet værk.

Videre fremgår det af Kulturstyrelsens 'Rapport fra arbejdsgruppe om Fredning af selvstændige landskabsarkitektoniske værker' (2013)¹, at strategien for fredning af selvstændige landskabsarkitektoniske værker bør være, at hvert enkelt værk vurderes på baggrund af dets landskabsarkitektoniske kvalitet, og at der ikke bør fredes værker, der alene er repræsentative.

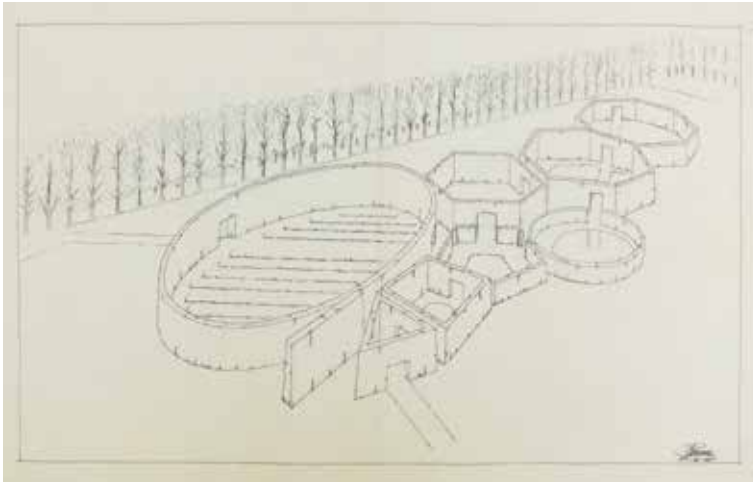
Fredede selvstændige landskabsarkitektoniske værker

Siden lovændringen i 2010 er der frem til udgangen af 2023 gennemført fredning af syv selvstændige landskabsarkitektoniske værker:

Vor Frue Kirkes Plads, Kalundborg. Fredet i 2011^{*2} Pladsen ligger på et jævnt skrånende terræn, øst for Vor Frue Kirke i Kalundborgs gamle bydel. Den centrale del af pladsen er beplantet med lave hække i et geometrisk mønster. Mellem hækkene er grusede stier og små afgrænsede, utilgængelige arealer. Hækkene består af liguster og berberis.

Pladsen er anlagt i 1952-1953 og tegnet af landskabsarkitekterne C. Th. Sørensen og Ole Nørgård, som dengang var ansat på C. Th. Sørensens tegnestue. I 2012 blev anlægget restaureret af landskabsarkitekt Kirsten Lund-Andersen, og i den forbindelse blev hækkene klippet ned til den oprindeligt tiltænkte højde.

De Geometriske Haver i Birk, Herning Kommune. Fredet i 2014 Anlægget består af høje bøgehække, som er plantet i forskellige geometriske figurer. Udgangspunktet er en 10 meter lige hæk. Denne

C. Th. Sørensens første, men aldrig realiserede, plan for Vitus Berings Park.
Kgl. Bibliotek

De Geometriske Haver (1983) i Birk, Herning Kommune, tegnet af C. Th. Sørensen.
Foto Lisbeth Brorsen

hæklængde er videre anvendt som sider i henholdsvis en trekant, en firkant, en femkant, en sekskant, en syvkant og en ottekant. Dertil kommer en cirkel og en oval. Figurerne er samlet midt i en oval lysning, som er omgivet af en egeskov. Hækkene er fire til otte meter høje. I hækkene er der udsparinger, som gør det muligt at gå igennem anlægget. De enkelte figurer er adskilt af tre meter smalle stier.

Anlægget er tegnet i 1945 af landskabsarkitekt C. Th. Sørensen, men først realiseret i 1983 efter hans død. Projektet var oprindeligt tegnet til den plads i Horsens, hvor Vitus Berings Park nu ligger.

Parterrehaverne/Springvandsterrasserne i Tivoli, København. Fredet i 2014* Anlægget ligger som en fredelig oase i det ellers larvende Tivoli, imellem Tivolisøen og den lidt højere liggende sti (Strandvejen) som løber omkring søen. Mod stien afsluttes anlægget af en lav, blødt svunget mur i gule klinker. I læ bag muren står bænke. Det lavtliggende anlæg er karakteriseret af 32 trækar, som fordeler

Parterrehaverne (1945) i Tivoli, København, udformet af G.N. Brandt og Poul Henningsen. Foto Susanne Guldager

sig mellem parallelt ordnede staudebete og en belægning bestående af gule klinker. Bedene er alle tre meter brede, men deres længde varierer. De afsluttes enten af en halvcirkel eller en vinkelret afskæring. Hvert trækar indeholder ét centralt placeret, lavt springvand, som om aftenen er belyst nedefra. Trækarrene er bødkerarbejde udført i egetræ.

Anlægget er fra 1945, udformet af landskabsarkitekt G.N. Brandt i samarbejde med arkitekt Poul Henningsen, som har tegnet egetræskar, bænke og andet inventar, herunder de såkaldte Tivoli-lamper. Anlægget er i 2006 istandsat af landskabsarkitekt Jane Schul. Det er fredet som en helhed med alle elementer, herunder muren med bænke, belægninger, bedenes udformning og beplantning samt inventar i form af egetræskar og lamper.

Vitus Berings Park, Horsens. Fredet i 2014* Parken ligger imellem den centrale bydel og banegården. Den er etableret til minde om polarforskeren Vitus Bering, født i Horsens, og hans ekspeditioner i

Vitus Berings Park (1957) i Horsens, tegnet af C. Th. Sørensen. Foto Kirsten Lund-Andersen

1700-tallet i det nordøstlige Sibirien. Parken er komponeret over to hovedelementer: en central, oval lysning med et mindesmærke og en lund af egetræer med en underskov af rododendron, hvorigennem der slynger sig et bredt, s-formet græsbælte. Anlægget gennemskæres af tre rette stier, som alle krydser den centrale oval. Denne lysning er omgivet af en mur af sandstensblokke, som mod vest er op til to meter høj og mod øst i niveau med græsset. På den høje del af muren ses et mindesmærke over Vitus Bering. Mindesmærket består af en bronzetavle, hvorpå Vitus Berings rute over de nordlige verdenshave er vist. Tavlen flankeres af to kanoner.

Parken er fra i 1957 og tegnet af landskabsarkitekt C. Th. Sørensen.

Frederiksberg Allé, Frederiksberg. Fredet i 2018* Frederiksberg Allé ligger centralt i bydelen og fører fra Vesterbrogade i øst til Frederiksberg Have i vest. Fredningen omfatter ud over alléen også Skt. Thomas Plads og Frederiksberg Runddel. Alléen er anlagt i 1704 som en kongelig forbindelsesvej imellem København og det netop opførte Frederiksberg Slot og Have.

Frederiksberg Allé (1704). Foto Lisbeth Brorsen

Alléen består af to rækker lindetræer i hver side. Imellem træ-rækkerne ligger to brede promenader til fodgængere. I midten er en kørevej og ind mod husrækkerne et fortov og en smal kørevej med parkering. Fredningen omfatter hele alléens tværprofil, fra husrække til husrække. Hertil kommer træerne på henholdsvis Skt. Thomas Plads og Frederiksberg Runddel samt de ensartede belægninger på de to pladser. Endelig er også de to drikkevandsbrønde på Frederiksberg Runddel, de to fontæner på Skt. Thomas Plads samt en række bænke og gaslygter fredet.

Trinitatis Kirkeplads, København. Fredet i 2020* Pladsen ligger midt i Københavns ældste bydel, bag Rundetårn og Trinitatis Kirke. Der er adgang til pladsen fra Købmagergade, Landemærket og Pilestræde. Pladsens belægning består af gamle, kvadratiske granitfliser og mod Pilestræde af et brolagt trappe- og rampeanlæg. Videre er der, nord for kirken en mindre kirkegård. Pladsen er møbleret med konsoller fra en restaurering af Rundetårn og af to træer. Mod Pilestræde afsluttes pladsen af en arkade og mod Købmagergade af et monument for digterne Johannes Ewald og Johan Herman Wessel. Monumentet står bag et buet forløb af lave trappetrin.

Pladsen var kirkegård indtil 1851, hvor det blev forbudt at foretage begravelser i kirkegårde inden for voldene. Den har fået sin nuværende form i 1984 i forbindelse med istandsættelse af Rundetårn og opførelse af menighedshuset i pladsens nordlige del. Landskabsarkitekterne Sven-Ingvar Andersson og Steen Høyer, som dengang var tilknyttet Sven-Ingvar Anderssons Tegnestue, samt Inger og Johannes Exner stod for omlægningen i 1984. Pladsen blev renoveret i 2002 af landskabsarkitekt Jeppe Aagaard Andersen og i den forbindelse er enkelte gravsten flyttet en smule.

Måneporten i Springforbi, Lyngby-Taarbæk Kommune. Fredet i 2023*

Anlægget ligger imellem Strandvejen og Øresund. Selve Måneporten indgår i et stensat dige, som ligger i overgangen imellem en græsklædt slette og kystlinjen. Måneporten er placeret ud for slettens laveste punkt. Diget og den cirkulære, selvbærende måneport er sat i Nexø Sandsten, som en såkaldt tørmur, dvs. uden brug af mørtel.

Dige og port indgik tidligere i et haveanlæg, som blev fjernet i 1990'erne i forbindelse med realiseringen af Springforbiplanen, hvis formål var at give offentligheden adgang til Øresundskysten.

Måneporten (1934) i Springforbi, Lyngby-Taarbæk Kommune, tegnet af C. Th. Sørensen. Foto Lisbeth Brorsen

Fredningen omfatter det stensatte dige med måneport og den græsklædte slette mod land. Anlægget, der er opført i 1934, er tegnet af landskabsarkitekt C. Th. Sørensen i forbindelse med opførelsen af den nordfor beliggende villa. Måneporten er inspireret af traditionel kinesisk arkitektur.

Port og mur var i 2020 i faretruende forfald, men er siden stabiliseret.

Videre forventes **Universitetsparken i Aarhus*** fredet som et selvstændigt landskabsarkitektonisk værk. Et fredningsforslag er frem til 21. februar 2024 i høring sammen med et forslag om fredning af et antal universitetsbygninger.

Endelig har By og Land Danmark 2023 indsendt forslag til Slots- og Kulturstyrelsen om fredning af **DTU's landskab*** som et selvstændigt landskabsarkitektonisk værk.

Med undtagelse af Frederiksberg Allé er de ovennævnte, nu fredede landskabsarkitektoniske værker opført i perioden fra 1935 til 1984. To af værkerne, De Geometriske Haver og Trinitatis Kirkeplads, var på fredningstidspunktet (2014 og 2020) under 50 år. I frednings-

DTU's landskab (1959-74), tegnet af Edith og Ole Nørgård sm Eva og Nils Koppel
Foto Lisbeth Brorsen

beslutningerne oplyses det derfor af henholdsvis Kulturstyrelsen og Slots- og Kulturstyrelsen, at de finder, at anlæggene har de fremragende arkitektoniske, og kulturhistoriske værdier, der kan begrunde en fredning af et værk, som er yngre end 50 år.

De detaljerede fredningsafgørelser og -beskrivelser kan ses på Slots- og Kulturstyrelsens hjemmeside (www.kulturarv.dk/fbb) ligesom de fredningsbeskrivelser for forslag, som By og Land Danmark har udarbejdet og indsendt til Slots- og Kulturstyrelsen (markeret med *), kan ses på landsforeningens hjemmeside.

Fredning af omgivelser til fredede bygninger

I de senere år er der i forbindelse med fredning af bygninger gennemført så forskellige omgivelsesfredninger som:

Nørholm Vandmølle, Varde Kommune. Fredningen er i 2014 udvidet med bro, stibord og malekarm samt lysthuset i herregårdsparken.

Rækkehusbebyggelsen Parcelgården i Rudersdal Kommune. Fredet 2015 med store dele af omgivelserne, dog ikke de private haver.

Friluftsanlægget Vestbadet*, Rødovre og Hvidovre Kommuner. Svømmebassiner, vandlegeplads og den tidligere kiosk er i 2017 fredet med omgivelser.

Sonja Polls hus og have*, Kastanievej, Rudersdal Kommune. Alt på matriklen fredet i 2021.

Nyholm, Københavns Kommune. Den tidligere fredning af bygninger og et monument på Nyholm er i 2022 udvidet med fredning af bl.a. mange omgivelser.

Snedkerens Hus, Mariagerfjord Kommune. Det enlængede beboelseshus er fredet i 2023 med omgivende pigstensbelægning.

Øget fokus på landskabsarkitektoniske anlæg

Siden 1980 har fredningsmyndigheden (aktuelt Slots- og Kulturstyrelsen) med stadig øget fokus, vurderet om omgivelserne skulle medtages i bygningsfredninger. Iflg. forannævnte 'Rapport fra arbejdsgruppe om Fredning af selvstændige landskabsarkitektoniske værker' var der i 2013 fredet ca. 50 haver, ca. 190 gårdspladser, gårdrum eller belægninger, ca. 20 parker, offentlige anlæg mv. og ca. 15 fredninger af træer/hække, som ligger i tilknytning til en fredet bygning. Siden denne optælling er flere landskabsarkitektoniske anlæg fredet, herunder de ovenfor nævnte selvstændige landskabsarkitektoniske værker.

Vor Frue Kirkes Plads (1953) i Kalundborg, tegnet af C. Th. Sørensen og Ole Nørgård. Foto Kirsten Lund-Andersen

Sonja Polls have, Holte. Foto Lisbeth Brorsen

Med en lovændring i 1997 blev der åbnet mulighed for at en landsdækkende forening kunne indsende fredningsforslag til Slots- og Naturstyrelsen, og at forslagene ikke kunne afvises administrativt, men skulle forelægges for Det Særlige Bygningssyn. Denne rettighed blev tildelt By og Land Danmark, Landsforeningen for Bygnings- og Landskabskultur, som siden flittigt har indsendt fredningsforslag, herunder de fleste af de senere fredede, særlige landskabsarkitektoniske værker.

De kongelige haver

Man skulle tro, at de kongelige haver og herregårdshaverne var blevet fredet som de første, da lovgivningen åbnede mulighed for det. Men foreløbigt er der kun gennemført en fredning af ganske få herregårdshaver. Herom senere.

Administrationen af de kongelige haver, har siden afskaffelsen af enevælden i 1849, været varetaget af staten, aktuelt af Center for Slotte og Haver under Slots- og Kulturstyrelsen. Her har man igenem en årrække udarbejdet grundige perspektivplaner for de enkelte haver, hvor der redegøres for værdier i og mål for haverne. Derudover udarbejdes der driftsplaner med anvisninger på, hvilke arbejder der skal udføres.

De fleste af de kongelige haver er omfattet af ældre og meget summariske naturfredninger. Fx fremgår det af fredningskendelsen fra 1960 for Frederiksberg Have og Søndermarken, at hensigten er at bevare arealerne "som rekreativt grønt område, tilgængeligt for offentligheden som nu, idet der ved deres parkmæssige, forstmæssige og botaniske røgt og udvikling stedse vil være at tage hensyn til deres historiske traditioner." I øvrigt rummer Frederiksberg Have en del bygninger, som er fredet efter bygningsfredningsloven, herunder kavalerbygningerne og indgangspartiet ved Frederiksberg Runddel.

Helt summarisk er formålet med bygningsfredningsloven at værne landets ældre bygninger af arkitektonisk, kulturhistorisk og miljømæssig værdi, og formålet med naturbeskyttelsesloven er at medvirke til at værne landets natur og miljø, så samfundsudviklingen kan ske på et bæredygtigt grundlag i respekt for menneskets livsvilkår og for bevarelsen af dyre- og plantelivet.

En naturfredning er imidlertid ikke en hindring for at et anlæg også kan fredes efter bygningsfredningsloven.

Herregårdshaverne

I 1986 blev den eksisterende fredning af **Ledreborg** i Lejre udvidet til også at omfatte den del af haven, som kaldes "Det peripatetiske Akademi" (1755-62), herunder to statuer, to buste og syv obelisker samt to buste i den sydvendte slotshave.

Samme år blev fredningen af bygningerne på **Lerchenborg** ved Kalundborg udvidet til også at omfatte parkens lindeallesystem og lindebuehæk med statuer.

I 1990'erne arbejdede Skov- og Naturstyrelsen med gennemgange af udvalgte herregårdshaver. Arbejdet var en opfølgning på herregårdbetænkningen fra 1987.³ I forbindelse med arbejdet blev der gennemført opmålinger af haverne til Ledreborg i Lejre Kommune, Glorup i Nyborg Kommune, Visborggård i Mariagerfjord Kommune, Hofmangave i Nordfyns Kommune og Erholm i Assens Kommune.

Det omfattende arbejde resulterede imidlertid kun i en fredning af renæssancehaven til **Visborggård** i 2001. Visborggård var dengang ejet af Nordjyllands Amt. De andre haver var og er privatejede. Inden arbejdet blev sat i gang, havde Skov- og Naturstyrelsen lovet ejerne, at haverne kun blev fredet, hvis ejerne ønskede det. Resultatet blev, at haverne ikke blev fredet.

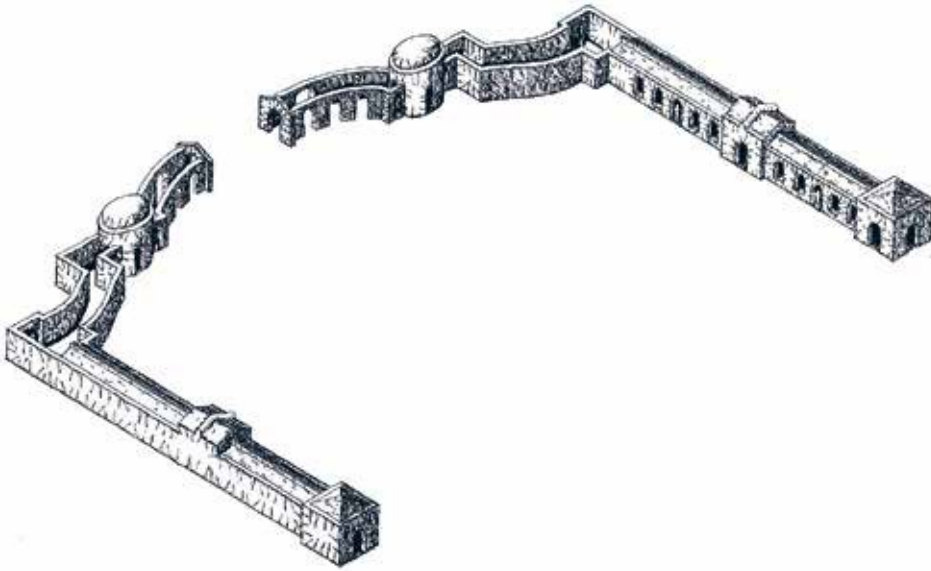
I 2007 kom Realdania ni betrængte herregårdshaver til hjælp med støtte til istandsættelse. Istandsættelserne var tænkt som demonstrationsprojekter for sikring af kulturværdier i historiske herregårdshaver. De udvalgte haver var haverne på Bregentved, Clausholm, Engelsholm, Holstenshuus, Løvenborg, Sanderumgaard, Søholt, Tirsbæk og Knuthenborg. Der er redegjort for opgaven i Realdanias publikation 'Herregårdshaver, eksempler på bevaringsstrategier' (2011).

Realdania havde umiddelbar inden ydet støtte til en istandsættelse af Ledreborgs barokhave.

Mange af herregårdshaverne er – ligesom de kongelige haver – naturfredede.

Mistede anlæg

Som antydnet i indledningen er det ikke alle værdifulde landskabsarkitektoniske anlæg, som det er lykkedes at sikre. Det gælder fx gårdhaven til refugiet i Løgumkloster, Tønder Kommune og Heerups Have i Amaliegade 44/Toldbodgade, Københavns Kommune.

Isometri af lindebuehækken på Lerchenborg, Kirsten Lund-Andersens Tegnestue

Lindebuehækken på Lerchenborg. Foto Louise Lerche-Lerchenborg

Refugiets have fra 1961 i Løgumkloster blev fjernet, inden der i 2011 blev opført en havesal. Haven var tegnet af I. P. Junggreen-Have. By og Land Danmark havde i 2009 indsendt et forslag om fredning af haven, men trak forslaget tilbage.

I 2023 blev Heerups Have fra 1974-78, tegnet af Edith og Ole Nørgård, fjernet. Haven blev anlagt i tilknytning til og samtidigt med opførelsen toldvæsenets bygninger Amaliegade 44. I 1988 blev et antal Heerups skulpturer placeret i haven. Have og bygninger er nu fjernet for at give plads til en udvidelse af Mærskes nord for liggende administrationsbygning. Der var ikke udarbejdet noget fredningsforslag.

Sådanne erfaringerne tyder på, at det er nemmere at få gennemført en fredning, når et givet landskabsarkitektoniske værk ikke er truet af nedrivning på grund af ønsker om en anden anvendelse af grunden.

Hvad kan fredes?

Rammerne for hvad der kan fredes som et selvstændigt landskabsarkitektonisk værk er under afprøvning med hensyn til omfang, art, alder og ikke mindst i forhold til konsekvenserne for omgivelserne.

I den i 2023 først gennemførte – og kort efter annullerede - fredning af Aarhus Universitet, indgik en fredning af bl.a. hele Universitetsparken som et selvstændigt landskabsarkitektonisk værk. I fredningsbeslutningen afsluttes omtalen af parkens bærende fredningsværdier med: ”Endvidere er bygningernes gruppering, orientering, udformning og materialeholdning, der underbygger de landskabelige kvaliteter, en bærende fredningsværdi.”

Denne tilføjelse var begrundet i 2010-lovens bemærkning om ”Der kan også være tale om et anlæg med bygninger, hvor bygningerne er underordnede det landskabelige udtryk, men hvor helheden mellem bygninger og det landskabelige greb fremstår som en helhed eller et samlet værk.”

Den ovenfor citerede passus indgår ikke i det nu foreliggende fredningsforslag, hvor forslag om fredning af Universitetsparken, som selvstændigt landskabsarkitektonisk værk, er begrænset til at omfatte den morænedal, som udgør den centrale del af parken. Videre indeholder fredningsforslaget en fredning af de også tidligere foreslåede bygninger.

Det er således endnu ikke gennemført eksempler på en fredning af et selvstændigt landskabsarkitektonisk værk, ”hvor bygningerne er underordnede det landskabelige udtryk, men hvor helheden mellem

Aarhus Universitetspark (1933-), tegnet af C. Th. Sørensen. Foto Nanna Uhrbrand

bygninger og det landskabelige greb fremstår som en helhed eller et samlet værk.”

Med hensyn til hvad der kan fredes som omgivelser til en fredet bygning, så viser de gennemførte omgivelsesfredninger, at det inden for lovgivningen har været muligt at fredes meget forskellige omgivelser. Eksemplerne spænder lige fra den omgivende pigstensbelægning i den netop gennemførte fredning af Snedkerens Hus i Mariagerfjord Kommune, til den nok mest vidtgående omgivelsesfredning fra 2003 af have- og park til Liselund Slot på Møn. Her blev fredningen udvidet fra at omfatte udvalgte bygninger og monumenter til at omfatte hele det oprindelige have- og parkanlæg, herunder fx også bøgeskoven mellem Skrivnersøen og Østersøen.

Det betyder dog ikke, at alle omgivelser kan fredes, fx kan bestemmelsen ikke anvendes til at skabe en afstandszone til en fredet bygning.

Det er indtil nu stadig et meget begrænset antal landskabsarkitektoniske værker, der er blevet fredet. Og det er ikke kun landskabsarkitekt C. Th. Sørensen, der har beriget os med en række uforglemmelige, landskabelige anlæg, som vi nødigt vil miste. Der er også

mange andre både ældre og yngre landskabsarkitekter, der med stor indsigt og forståelse for det aktuelle sted har udformet anlæg, som vi bør sikre gennem en fredning.

Dertil kommer alle de anlæg, der måske ikke kan fredes, men som er betydningsfulde og som også bør omtales og værdsættes. Men derom en anden gang. Heldigvis er mange af værkerne beskrevet i litteraturen, hvor blandt andet værket 'Danmarks Haver I-III' og tidsskriftet 'Landskab' udgør helt vitale kilder.

Noter

1. Bygningsfredning var fra 1975-1987 varetaget af Fredningsstyrelsen, fra 1987-1993 af Planstyrelsen, fra 1993-2002 af Skov- og Naturstyrelsen, fra 2002-2012 af Kulturarvsstyrelsen, fra 2012-2016 af Kulturstyrelsen og fra 2016 af Slots og Kulturstyrelsen. I omtalen varierer det anvendte navn efter omstændighederne.
2. * markerer at fredningen er foreslået af By og Land Danmark, Landsforeningen for Bygnings- og Landskabskultur.
3. Betænkning om bevaring af Den Danske Herregård (1987). Det i 1984 nedsatte herregårdsudvalg har i betænkningen blandt meget andet foreslået, at der etableres en fond til opretholdelse af danske herregårdsmiljøer og gennemføres en særlig lov om bevaring af herregårdsmiljøer. Der er ikke arbejdet videre med disse forslag. I øvrigt pegede udvalget på, at herregårdshaverne er sårbare. Se evt. Jette Abels anmeldelse af herregårdsbetænkningen i 'Fra Kvangård til Humlekule', nr. 18, 1988, p. 61-62.

Kilder

- Bygningsfredningsloven: www.retsinformation.dk/eli/lta/2018/219
- Naturbeskyttelsesloven: www.retsinformation.dk/eli/lta/2022/1392
- Kulturstyrelsens [nu Slots- og Kulturstyrelsen] 'Rapport fra arbejdsgruppen om Fredning af selvstændige landskabsarkitektoniske værker' (2013)
- Fredningsbeskrivelser og -beslutninger for de omtalte anlæg ligger på Slots- og Kulturstyrelsens hjemmeside under: www.kulturarv.dk/fbb
- By og Land Danmarks oplysninger om de fredningsforslag, som foreningen har indsendt, ligger på foreningens hjemmeside under: www.byogland.dk/fredning
- 'Herregårdshaver, eksempler på bevaringsstrategier' af Jacob Fischer. Realdania 2011
- 'Fredet. Bygningsfredning i Danmark 1918-2018' af Jannie Rosenberg Bendsen og Mogens Andreassen Morgen. Strandberg Publishing 2018
- 'Guide til dansk havekunst år 1000-2000' af Annemarie Lund. Arkitektens Forlag 2000
- 'Danmarks Havekunst' III af Annemarie Lund, Arkitektens Forlag 2002